

UZIZAŽ BIOSPELD	Vol. 6	Broj stranica: 60-65	Sarajevo	2010
--------------------	--------	----------------------	----------	------

**PRVI ZAPIS O GALEBU KLAUKAVCU, *Larus michahellis* Naumann, 1840
(Charadriiformes, Laridae), NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO**

Suvad Lelo, Dražen Kotrošan, & Mirzeta Kašić-Lelo

Odsjek za biologiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu
Zmaja od Bosne 33-35, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

ABSTRACT

Lelo, S., Kotrošan, D., & Kašić-Lelo, M. The first record of Yellow-legged Gull, *Larus michahellis* Naumann, 1840 (Charadriiformes, Laridae) in Canton Sarajevo area. In this paper we have presented first record about Yellow-legged Gull (*Larus michahellis* Naumann, 1840), near the Bosna River (Canton Sarajevo) on January 4th, 2009. Yellow-legged Gull is an ordinary species in south part of Bosnia and Herzegovina, especially near the see and along the river Neretva. But migration of some birds is rarely in continental part of states.

Key words: birds, Laridae, *Larus, michahellis*, biodiversity, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

UVOD

Galeb klaukavac, *Larus michahellis* Naumann, 1840 gnijezdi se na području Mediterana. U sjevernoj Africi su poznati iz Maroka, Alžira i Tunisa, a njihov broj na ovim područjima se povećava. Poznata su gnjezdilišta i u Libiji i Egiptu. Na Bliskom Istoku poznata su manja gnjezdilišta u Izraelu i Siriji, a veoma brojna gnjezdilišta su na Kipru i Turskoj. Diljem Mediteranskog dijela Evrope postoje gnjezdilišta, pa preko niza otoka i obala Atlantika sve do Britanskih otoka, odnosno na zapad do Azora. Poznata su gnjezdilišta i na obalama Crnog mora. Zadnju deceniju vrsta se širi prema centru i zapadu Evrope (Holling, 2009). Smatra se da postoje tri podvrste galeba klaukavca (Collinson et al., 2008): nominotipska, *L. m. michahellis* Naumann, 1840 (diljem Mediterana poznato je gniježđenje ove podvrste, zapažena su gniježđenja i uz zapadnu obalu Crnog mora; u sjevernoj Africi je uobičajena u Maroku, Alžiru i Tunisu gdje se povećava broj mjesta na kojima se pojavljuje; poznata su gniježđenja i u Libiji i Egiptu; na Srednjem Istoku poznato je nekoliko mjesta gniježđenja u Izraelu i Siriji te sa velikim populacijama na Kipru i u Turskoj), *L. m. atlantis* Dwight, 1922 (lokalne populacije ove podvrste se gnijezde Atlantikom na Kanarskim otocima, Madeiri i Azorskim otocima) i *L. m. lusitanus* Joidis, 1978 (lokalne populacije ove podvrste gnijezde se Atlantikom na području Maroka, Portugala i Galicije u Španiji te dalje na sjever) (Arizaga et al., 2008).

Faunistička istraživanja ptica Bosne i Hercegovine započeta su još drugom polovinom 19. stoljeća, a prvi popis bosanskohercegovačke ornitofaune dao je O. Reiser koji je specifično dorađen od strane S. Obratila da bi bio savremeno koncipiran nizom aktivnosti D. Kotrošana i članova ornitološkog udruženja „Naše ptice“ iz Sarajeva (Reiser, 1839; Obratil, 1980a; Kotrošan, 2005-2007; 2008-2009a, 2008-2009b; Kotrošan & Papes, 2007; Dročić, 2010). Prema podacima dosadašnjih popisa ornitofaune Bosne i Hercegovine, galeb klaukavac je redovni član bosanskohercegovačke ornitofaune sa statusom gnjezdarice.

U starijim popisima i radovima spomenuta vrsta je bila navođena kao podvrsta vrsta: *Larus argentatus* Pontoppidan, 1763 ili *Larus cachinnans* Pallas, 1811. U prijegledu podataka, za vrstu *Larus argentatus*, koji se odnose na drugu polovinu 19. stoljeća i prvu polovinu 20. stoljeća (Obratil, 1976) galeb klaukovac se navodi za više lokaliteta u Hercegovini (Mostar, Mostarsko blato, Čapljina, Hutovo blato, Popovo polje, Trebinje), te za Livanjsko polje (zapadna Bosna) i Bosanski Svinjar (sjeverna Bosna). Radovi objavljeni u drugoj polovini 20. stoljeća uglavnom se odnose na iste geografske regione sa određenim proširenjem liste lokaliteta (npr. Bardača). Dopunu predstavljaju podaci za srednju Bosnu

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2010). Prvi zapis o galebu klaukavcu, *Larus michahellis* Naumann, 1840 (Charadriiformes, Laridae), na području Kantona Sarajevo. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 6, 60-65.

(Dročić, 2005). Od posebnog značaja se izdvaja nalaz gniježdenja na Blidinjem jezeru (Obratil, 1987).

Prema podacima koji se odnose na 21. stoljeće galeb klaukavac se redovito nalazi u mediteranskom i submediteranskom dijelu Hercegovine sve do Konjica (Stumberger et al., 2009; Kitonić & Sackl, 2009; Kotrošan & Dervović, 2010), a rijeđe zalazi i na područje centralne i zapadne Bosne (Dervović, 2008-2009; Mulaomerović, 2010; Stumberger & Sackl, 2009). Za 21. stoljeće ne postoje publicirani podaci o registraciji galeba klaukavca u sjevernim dijelove Bosne.

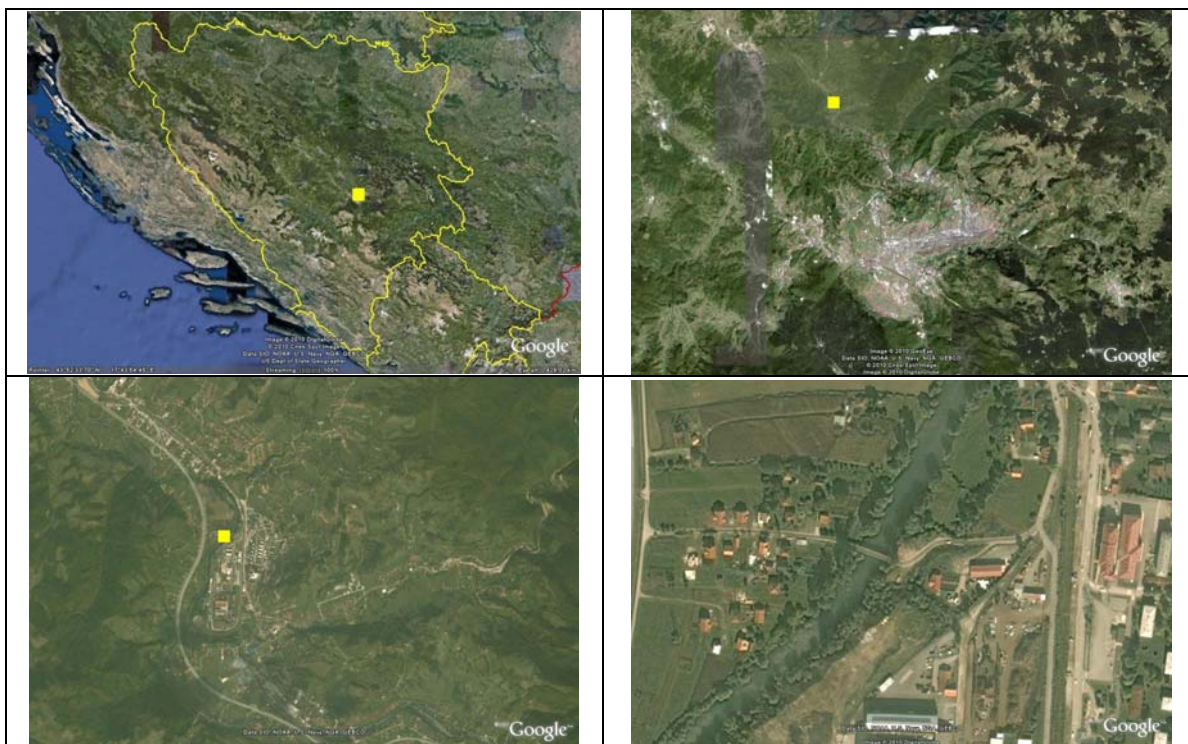
Kada je u pitanju područje Kantona Sarajevo data vrsta, prema podacima publiciranim do 2009. godine, nije ranije zabilježena (Obratil, 1980b; Reiser, 1892, 1939; Zaplata, 1932). Prvi podaci o ovoj vrsti na području Kantona Sarajevo dati su sumarnim prijedgledima objavljenim 2009. i 2010. godine (Lelo et al., 2009; Kotrošan et al., 2010), ali u spomenuti prijedgledima nisu prezentirani potpuni podaci vezani za registraciju date vrste.

MATERIJAL I METODE RADA

Posmatranje ptica je izvođeno na području naselja Ilijaša metodom neposrednog posmatranja uz korištenje dvogleda uvećanja 8x50 i 7x50, u konkretnim uslovima životne sredine. Determinacija ptica vršena je putem ključeva za određivanje ptica: Henzel et al., 1999; Mullarney et al., 2006.

Mušjak, vrste *Larus michahellis* Naumann, 1840 uočen je i fotografisan u januaru 2009. godine u letu iznad rijeke Bosne sa mosta iznad kompleksa stare željezare u Novom Ilijašu, tj. sa mosta koji vodi ka naselju Kadarići (Sl. 1-4).

Galeb je uslikan 4. januara 2009. godine aparatom Canon PowerShot S5 IS.

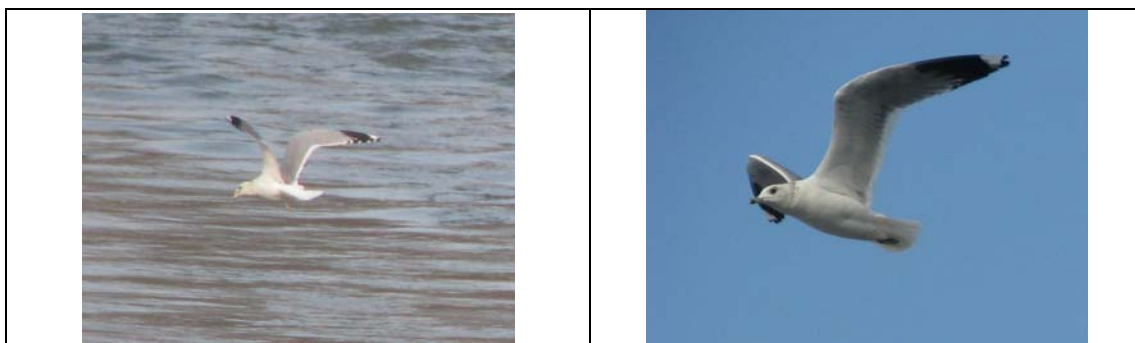

Sl. 1-4: Prikaz pozicije na kojoj je uočen galeb klaukavac (*Larus michahellis* Naumann, 1840) iznad rijeke Bosne u Novom Ilijašu (Kanton Sarajevo): na softveru Google Earth Pro: pozicija Sarajeva u Bosni i Hercegovini (gore lijevo), pozicija Ilijaša u odnosu na grad Sarajevo (gore desno), prikaz pozicije lokaliteta u Ilijašu (dole lijevo) i prikaz mosta sa kojeg je fotografisana ptica

REZULTATI RADA I DISKUSIJA

U nedjelju, 4. januara 2009. godine, tokom posmatranja ptica na i pored rijeke Bosne u Novom Iljašu sa mosta koji vodi prema naselju Kadarići opažen je galeb u letu iznad rijeke. Ptica je prvi put uočena u 11.17 minuta dok je letjela uzvodno prema Podlugovima. Desetak minuta kasnije vratila u znatno nižem letu, ali je njen let bio prebrz za fotografisanje. Dvadesetak minuta kasnije ptica se ponovno vratila leteći vrlo nisko iznad rijeke pri čemu smo uspjeli da je fotografišemo više puta (Sl. 5). Nakon petnaestak minuta ptica se ponovno vratila laganim letom pri čemu smo je uslikali iznad samog mosta (Sl. 6). Navedenog dana ptica se više nije pojavljivala. Najvjerovatnije je ista ptica viđena i tokom zimskog prebrojavanja ptica na rijeci Bosni, u subotu 10. januara 2009. godine, na dijelu ispod Starog Iljaša tokom leta uzvodno prema Novom Iljašu i Podlugovima

Analizom fotografija vrsta je identificirana kao galeb klaukavac (*Larus michahellis* Naumann, 1840).

Sl. 5-6: Galeb klaukavac kod mosta na putu prema Kadarićima, Iljaš (4. januar 2009; foto: S. Lelo)

U periodu od marta 2006. do decembra 2009. godine vršena su stalna ornitološka posmatranja na području Iljaša tokom kojih je opaženo 78 vrsta ptica (Lelo et al., 2007, 2008, 2009). Tokom navedenih istraživanja galeb klaukavac opažen je u svega dva dana: 4. i 10. januara 2009. godine.

Analizom literaturnih podataka konstatovano je da je galeb klaukavac (*Larus michahellis* Naumann, 1840) uobičajena vrsta u ornitofauni Bosne i Hercegovine. Ovakva konstatacija se posebno odnosi na južne dijelove zemlje, odnosno Hercegovinu, gdje se pripadnici ove vrste praktično svakodnevno mogu vidjeti.

Prilikom rada na prijedelu ornitoloških podataka za Kanton Sarajevo naveden je i galeb klaukavac među 163 opažene ptice u posljednjoj deceniji (Kotrošan et al., 2010). Detaljnijom analizom je ustanovljeno da nema objavljenih ranijih podataka za datu vrstu koji se odnose na područje Sarajevskog kantona. S obzirom da je kasnije J. Mulaomerović objavio podatke o registraciji sredozemnog galeba klaukavca na rijeci Željeznici u decembru 2009. godine, a koji nisu uvršteni u navedeni prijedel ornitoloških podataka za područje Kantona Sarajevo, neophodno je istaći da je iljaški nalaz prvi objavljeni nalaz date vrste za područje Kantona (Mulaomerović, 2010). U prilog tome je činjenica da je navedeni nalaz bez detaljnih podataka objavljen prethodno u sumarnom prijedelu za područje Iljaša (Lelo et al., 2009) i Kantona Sarajevo (Kotrošan et al., 2010). Istovremeno Mulaomerovićevi podaci potvrđuje da ova vrsta na područje Sarajevskog kantona dolazi u zimskom periodu. Može se reći da izostanak podataka o ovoj vrsti na području sarajevskog kantona predstavlja svojevrsan znanstveni kuriozitet s obzirom da je galeb klaukavac na ovom području morao i ranije biti zabilježen. Razlog ovoj činjenici vjerovatno leži u dosadašnjem nesistematičnom i nedovoljnom proučavanju lokalne ornitofaune.

Ujedno u ovom radu je potvrđeno prisustvo ove vrste na rijeci Bosni, s obzirom da ranije objavljeni podaci nisu bilo precizni i moglo se samo naslućivati da ova vrsta dolazi na

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2010). Prvi zapis o galebu klaukavcu, *Larus michahellis* Naumann, 1840 (Charadriiformes, Laridae), na području Kantona Sarajevo. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 6, 60-65.

rijeku Bosnu. Neophodno je napomenuti da nam je poznato, zahvaljujući fotodokumentaciji dobijenoj putem „Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini“, da su dva odrasla primjerka zabilježena na rijeci Bosni u Očazima kod Visokog 9. maja 2006. (I. Dervović, pers. comm.), a krajem novembra 2008. godine u mjestu Ulišnjak kod Maglaja (N. Dročić, pers. comm.). Također, na osnovu fotodokumentacije, juvenilni galeb klaukavac je u Haljinićima kod Kaknja 7. jula 2008. godine (I. Dervović, pers. comm.). Spomenuti podaci idu u prilog iznesenim ocjenama o razlozima izostanka podataka o prisustvu galeba klaukavca u slivu rijeke Bosne.

Na kraju, uzimajući u obzir pisanja Reiserera (1892) i Obratila (1980b), u kojima se ova vrsta ne spominje za područja uz rijeku Bosnu i područje Kantona Sarajevo, neophodno je naglasiti da se radi o mediteranskoj vrsti koja usljed određenih klimatskih promjena posljednjih decenija pomjera svoj areal i prema unutrašnjosti Bosne i Hercegovine. Pri tome, spomenuta vrsta je još uvijek manje brojna u odnosu na riječnog galeba (*Larus ridibundus*) i u kontinentalnim područjima se ne zadržava dugo.

ZAKLJUČAK

Analizom literaturnih podataka konstatovano je da je galeb klaukavac (*Larus michahellis* Naumann, 1840) uobičajena vrsta u ornitofauni Bosne i Hercegovine. Pri tome, znatno je brojnija u Hercegovini gdje i gnijezdi, dok se u Bosni opaža u manjem broju tokom zimskog perioda. U 120 godina ornitoloških istraživanja prezentirani podaci su prvi decidni dokazi o postojanju date vrste na području, aktuelne administrativne jedinice, Kantona Sarajevo sa naglaskom na rijeku Bosnu što se može smatrati kuriozitetom koji je posljedica nedovoljnog proučavanja lokalne ornitofaune.

ZAHVALNICA

Zahvaljujemo se NVO Ornitološkom društvu „Naše ptice“ i članovima „Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini“, a posebno gospodi Ilhanu Dervoviću i Narcisu Dročiću na ustupljenim podacima.

LITERATURA

- Arizaga, J., Aldalur, A., Herrero, A., & Galicia, D. (2008). Sex Differentiation of Yellow-legged Gull (*Larus michahellis lusitanius*): the Use of Biometrics, Bill Morphometrics and Wing Tip Coloration. *Waterbirds*, 31(2), 211-219.
- Collinson, J. M., Parkin, D. T., Knox, A. G., Sangster, G., & Svensson, L. (2008). Species boundaries in the Herring and Lesser Black-backed Gull complex. *British Birds*, 101(7), 340-363.
- Dervović, I. (2008-2009). Rezultati jednogodišnjih posmatranja ptica na području Haljinića kod Kaknja. Dopune i korekcije popisu ptica zabilježenih u Bosni i Hercegovini od 1888. do 2006. godine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 4-5(5), 55-68.
- Dročić, N. (2005). Prilog poznavanju faune ptica srednje Bosne. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 1(1), 18-25.
- Dročić, N. (2010). Prilog dopuni popisa ptica Bosne i Hercegovine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 6(6), 53-59.
- Henzel, H., Fitter, R., & Parslow, J. (1999). *Ptice Hrvatske i Europe sa Sjevernom Afrikom i Srednjim istokom*. Hrvatsko ornitološko društvo, Zagreb.
- Holling, M. (2009). Rare breeding birds in the United Kingdom in 2006. *British Birds*, 102, 188.
- Kitonić, D., & Sackl, P. (2008). Prebrojavanje i proljetna seoba ptica vodenih staništa u Mostarskom blatu u aprilu 2008. godine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 4-5(5), 90-92.

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2010). Prvi zapis o galebu klaukavcu, *Larus michahellis* Naumann, 1840 (Charadriiformes, Laridae), na području Kantona Sarajevo. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 6, 60-65.

Kotrošan, D. (2005-2007). Sistematski prijedlog ptica Bosne i Hercegovine. Unutar: S. Lelo (urednik), Fauna Bosne i Hercegovine – Biosistematski pregledi. 1. te 2. i 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje Udruženja za inventarizaciju i zaštitu životinja, Ilijaš, Kanton Sarajevo, pp: 376-387.

Kotrošan, D. (2008-2009a). Dopune i korekcije popisu ptica zabilježenih u Bosni i Hercegovini od 1888. do 2006. godine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 4-5(5), 72-85.

Kotrošan, D. (2008-2009b). Dopunjeni i korigirani sistematski prijedlog ptica Bosne i Hercegovine. Unutar: S. Lelo (urednik), Fauna Bosne i Hercegovine – Biosistematski pregledi. 4-5. izmijenjeno i dopunjeno interno izdanje Udruženja za inventarizaciju i zaštitu životinja, Ilijaš, Kanton Sarajevo, pp: 487-498.

Kotrošan, D., & Dervović, I. (2010). Rezultati zimskog brojanja ptica močvarica u Bosni i Hercegovini u periodu od 2008. do 2010. godine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 6(6), 23-45.

Kotrošan, D., & Papes, M. (2007). Popis ptica zabilježenih u Bosni i Hercegovini od 1888. do 2006. godine. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 3(3), 9-38.

Kotrošan, D., Lelo, S., Kašić-Lelo, M., Mulaomerović, J., Dervović, I., Kulijer, D., Selimović, M., & Iviš, D. (2010). *Ptice Kantona Sarajevo*. Ornitološko društvo "Naše ptice", Sarajevo.

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2007). Prvi podaci organiziranih posmatranja ptica (Chordata: Vertebrata: Aves) urbane i suburbane zone Ilijaša. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 3, 10-15.

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2008). Prilog poznavanju urbane i suburbane ornitofaune (Chordata: Vertebrata: Aves) Ilijaša. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 4, 16-22.

Lelo, S., Kašić-Lelo, M., & Kotrošan, D. (2009). Treći prilog poznavanju urbane i suburbane ornitofaune (Chordata: Vertebrata: Aves) Ilijaša. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine*, 5, 42- 50.

Mulaomerović, J. (2010). Patka kržulja (*Anas crecca*) na Mlljacki. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 6(6),71.

Mullarney, K., Svensson, L., Zetterström, D., & Grant, P. (2006). *Bird Guide*. Collins, Graphicom, Milano.

Obratil, S. (1976). Pregled istraživanja ornitofaune Bosne i Hercegovine V (*Charadriiformes*). *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, (PN) NS, 15, 221-241.

Obratil, S. (1980a). Avifauna Bosne i Hercegovine. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knjiga XLVII, Odjeljenje Prirodnih i matematičkih nauka, knjiga 8., Savjetovanje - Problemi inventarizacije životinjskog svijeta BiH - stanje i perspektive, pp: 131-144.

Obratil, S. (1980b). Pojave galebova u Sarajevu. *Biološki list*, 34, 108-110.

Obratil, S. (1987). Gniježđenje galeba srebrnastog - *Larus argentatus michahellis* Neumann, 1840 (*Laridae*) na Blidinjem jezeru u Bosni i Hercegovini. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, (PN) NS, 25-26, 239-247.

Rajzer, O. (1892). Galebovi naše zemlje. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, (PN) NS, 4, 310-314.

Reiser, O. (1939). Materialien zu einer Ornithologie Balcanica I, Bosnien und Herzegovina. Wien.

Stumberger, B., & Sackl, P. (2009). Rezultati brojanja ptica močvarica i njihov gniježdeći status na Livanjskom polju. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 4-5(5), 38-54.

Stumberger, B., Matić, S., Kitonić, D., Vernik, M., Knaus, P., Jacoby, M. S., Petras Sackl, T., & Sackl, P. (2009). Rezultati brojanja ptica močvarica u Hutovom blatu i okolnim močvarnim staništima 2007.-2009. *Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini*, 4-5(5), 30-37.

Zaplata, R. (1933). Ptice Sarajeva i okoline. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 35(1), 1-34.

SUMMARY

Research of bird's fauna in Bosnia and Herzegovina started in second half on 19th century. The first list of birds of Bosnia and Herzegovina gave O. Reiser, which was upgraded by S. Obratil and finally took modern concept by activities of D. Kotrošan and members of ornithological association "Our Birds" from Sarajevo (Reiser, 1839; Obratil, 1980; Kotrošan, 2005-2007; 2008-2009; Kotrošan & Papes, 2007; Dročić, 2010).

According to previously published data Yellow-legged Gull, *Larus michahellis* Naumann, 1840, has been stated as common species in Herzegovina which was regularly found in Mediterranean and Submediterranean part of Herzegovina, up to Konjic. In Bosnia this species was present strictly during winter time.

According to literature data this species hasn't been registered within ornitofauna of Canton Sarajevo, until 2009.

On Sunday, January 4th, 2009 during the observation of birds near and on Bosna River in Novi Ilijaš, on the bridge that leads to settlement Kadrići, Yellow-legged Gull was observed in flight above the river. The bird was first spotted at 11.17 am while flying upstream toward Podlugovi. Ten minutes later it returned in much lower flight, but still too fast for taking photograph. Twenty minutes later bird returned again, flying very low just above river and this time we could photograph it more then once (Figure 5). Fifteen minutes later bird returned again in slow flight and we photographed it just above the bridge (Figure 6). That day bird didn't come back again. Most likely the same bird was spotted during winter bird counting on Bosna River on Saturday, January 10th, 2009 in part under the Stari Ilijaš, while flying upstream toward Novi Ilijaš and Podlugovi.

Presented data complete knowledge about finding in Ilijaš, which is included in summary overview for Ilijaš and Canton Sarajevo. Considering that Yellow-legged Gull was also spotted later on Željeznica River in Canton Sarajevo and it is also known photo documentation on previous finding of this species on Bosnia River from Visoko up to Maglaj, absence of this species and its findings from literature can be explained by insufficient study of local birds.